

možnosti. Odhalení časovosti, přijetí proměnného charakteru genderových vztahů (například zdánlivě nadčasové binární genderové opozice) v závislosti na politických či společenských institucích (např. rodině) je třetím aspektem genderu. A konečně čtvrtým aspektem genderu je subjektivní identita. Tedy to, jakým způsobem je gender individuálně konstruován v souvislosti se společenskou vrstvou, rasou apod. Scottová se v tomto případě vymezuje proti psychoanalýze, která popisuje konstrukci genderové identity jako univerzálně platnou. Sama ji naopak vidí jako časově a kulturně proměnnou, a tudíž jako možný předmět historického výzkumu.

A nyní, jak chápe Scottová druhou rovinu genderu, tedy gender jako primární způsob označování mocenských vztahů? Nutno připomenout, že gender podle Scottové stojí (dalo by se říci) v samých základech společnosti. Pojem *moci* je v tomto případě přejet z Foucaulta, a neznamená zde tedy nějakou konkrétní, například politickou moc. Moc je v tomto pojetí pojmem s poměrně širokým záběrem. Mocenské vztahy jsou v tomto pojetí všudypřítomné (např. v komunikaci dvou osob) a nezaujímají vzhledem k ostatním vztahům (ekonomickým atd.) pozici vně, ale naopak uvnitř těchto vztahů.⁸

Přijmeme-li toto pojetí mocenských vztahů, pak gender jakožto primární způsob označování mocenských vztahů odkazuje na obvyklé vnímání genderových vztahů jakožto něčeho objektivně daného, objektivně existujícího, stojícího v základech společenských vztahů. Genderové vztahy, takto pojímány jako objektivní, strukturují vnímání a symbolickou organizaci celého společenského života. Zakládají distribuci moci (odlišná kontrola hmotných a symbolických zdrojů a odlišný přístup k nim), a gender je tak implicitní součástí koncepce a konstrukce moci jako takové. Rozdíl dvou pohlaví chápáný jako objektivní jev se stal zdůvodněním pro mnohé rozdíly ve společenských vztazích a pro další fenomény, které nemají nic společného s pohlavím nebo sexualitou. Rozdíl pohlaví všechny tyto jevy legitimizuje.

Nyní se pokusím pojetí genderu u Scottové shrnout. Jedná se zejména o historizaci genderu, tj. o jeho časovou a kulturní podmíněnost. O genderu nelze hovořit jako o neměnné kategorii, stejně tak jako nelze hovořit o univerzálně platné binární opozici mužství × ženství. Jako takový je gender vhodnou kategorií pro historické zkoumání. Zakotvení genderu v samých základech mocenských vztahů tak Scottové umožňuje např. historický výzkum genderové podmíněnosti politických systémů, fungování ekonomických vazeb apod. Genderová analýza není tedy výzkumem žen či mužů, ale spíše

výzkumem toho, jakým způsobem se zákony, pravidla a institucionální uspořádání vztahují k rozdílům mezi pohlavími a jakým způsobem je implementují, jaké termíny jsou při tom používány, jak různé společnosti organizují společenské vztahy, jakými pojmy je tato pohlavní diference vyjádřena, jakým způsobem je konstruována přirozenost a normalita, popř. jak lékařské nebo právní diskurzy produkují vědění, které říká, že vypovídá pravdivě o přirozenosti ženy a muže.

Poslední otázka může být jakýmsi oslím můstkem k problematice významu pojmu gender, tak jak se vyvíjela od konce osmdesátých let. Pojem gender byl zaveden – nejen v kontextu historiografie – jako pojem, který měl zdůraznit konstruovanost sociálního pohlaví. Měl upozornit na nesamozřejmost společenských vztahů a narušit stávající režim pravdy. Když se Scottová koncem devadesátých let zamýšlí nad pojmem gender, který se stal během devadesátých let běžnou součástí odborného jazyka, upozorňuje na jakési významové zploštění.⁹ Pojem gender je ve Spojených státech, jak vyplývá z rozboru materiálů konference OSN o ženách, užíván poměrně volně, jakožto synonymum pro ženy, popř. pro vztahy mezi muži a ženami. Například mluví-li se o genderové rovnosti, je tím míněna rovnost mezi muži a ženami apod. Jako jeden z důvodů tohoto definičního zploštění vidí Scottová definiční dichotomii pojmů pohlaví × gender, tak jak se stala běžnou v průběhu osmdesátých a devadesátých let. Pohlaví je v této dichotomii definováno jako biologické pohlaví (jakýsi biologický fundament či biologická pravda) a gender jako pohlaví sociálně konstruované. Joan Scottová se tak připojuje k proudu poststrukturalisticky orientovaných feministek, které tuto dichotomii kritizují (nejznámější je asi kritika Judith Butlerové v díle *Gender trouble*¹⁰). Tato kritika je založena na odmítnutí představy přírody jakožto objektivně daného jsoucna, stojícího zcela mimo diskurz. Scottová (a nejen ona) upozorňuje na to, že pojmy pohlaví i gender (rod) jsou pojmy s historií. Jsou artikulovány jazykem a jejich významy se mění napříč dobami a kulturami. Dále Scottová poukazuje na podřízenost binárně opoziční struktury pohlaví × gender jazykovému režimu dualit typu duše × tělo, příroda × kultura apod. Použití opozice navíc podle Scottové zvěčňuje ideu přírody jako něčeho, co existuje před věděním, které o ní produkujeme.

⁹ Joan W. SCOTT, *Preface to the revised edition*, in: Táž, *Gender and the politics of history*, s. IX–XIII; a pak zejména TÁŽ, *Some more reflections on gender and politics*, tamtéž s. 199–222.

¹⁰ Judith BUTLER, *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*, New York 1990. Srov. též slovenské vydání Judith BUTLER, *Trampoty s rodem. Feminizmus a podryvanie identity*, ...